

kat, s azokat a problémákat, amelyeket a „magasból” felettes hatóságok nem láthattak a helyi előjáróságok szabályozhatták a lakosság egyetértésével.

*

Rövid sorozatom megmutatta, hogy a Jászkun kerületnek és településeinek jogalkotása, statutumaik keletkezési körülményei bár eltértek a székelyek és más közösségek rendtartásainak keletkezésétől, a rokonság kimutatható közöttük. Mindegyik közösség helyi rendtartásainak alapfeltétele volt a közösség megfelelő szintű szabadsága. Az 1745-ben elnyert területi autonómia egyenlő keretet teremtett az önrendelkezéshez, de a megvalósulás particularis kerületenként (Jász, Kiskun, Nagykun kerület), sőt településenként is a helyi körülményekhez igazodott. Az eltérések eredője a jászkun szabadságban, a helyi jogszokásokban és a lakosság társadalmi összetételében rejlett. Mindezek befolyásolták a szabályok megalkotását, szükség szerint kialakultak azok tárgyi, területi és társadalmi vonatkozású csoportjai, típusai. A Jászkun kerület szerveztségéből eredően megfigyelhető a rendtartások vertikális egymásra épülése, valamint a tekintélyelvűség és a szakszerűség érvényesülése. Mindezek bővebb kifejtésére e cikksorozat nem adott lehetőséget, csupán a keretekre, az erőteljesebb meghatározókra irányulhatott figyelmünk, reményeim szerint a kutatás folytatódik.

Felhasznált források:

Bánkiné Molnár Erzsébet:

A jászkun földtulajdon és földbirtoklás a redempció után. 105–113. In: A Jászkun-ság kutatása 2000. Tudományos konferencia a Kiskun Múzeumban. Jászsági Könyvtár 5. Jászberény–Kiskunfélegyháza, 2002

Bánkiné Molnár Erzsébet:

Kiskunfélegyháza telepítőinek 1744. évi lajstroma. In: Szolnok Megyei Múzeumi Évkönyv 1981. 123–128. Szolnok, 1981

Bánkiné Molnár Erzsébet:

A Jászkun szabadság. A törvényesség helyi sajátosságai a Jászkun kerület népi kultúrájában. (1682–1876.)

Szekszárd. 2017

Werbőczy István: Tripatitum. Corpus

Iuris Hungarici (CD-változat)

Félegyháza, Jászkisér, Madaras, Szabad-szállás korabeli Protocollumai, továbbá a Jász Múzeum Történeti Dokumentációs Tárának témára vonatkozó anyaga.

Bánkiné dr. Molnár Erzsébet
történész, ny. múzeumigazgató

Utak, távolságok a Jászságban és a Nagykunságban a folyószabályozások előtt II. rész

A Nagykunság

Mint az előző részben már volt róla szó, ha a kapcsolatokat nézzük, a szabályozások előtti időkben zártabb területről volt szó. Ráadásul két részből állt, s a 16. századtól területe is változott. A tizenötéves háború utáni időszakban lett véglegesen nagykun településsé Hegyes és Túrkeve, s ekkoriban alakult ki az a településszerkezet, amelyet ma is látunk. A sok kis, elpusztult falucska földjét bekebelezve óriási határú nagyfalvak – majd mezővárosok – alakultak ki, amelyek népessége a korábbi időszakhoz képest igen nagyra duzzadt. Ugyanakkor a természeti keretek megmaradtak, kevés változás volt a hódoltsági időszakokhoz képest (Mirhó-gát), az utak állapota hasonlóan mondható a jászságihoz. Hogy ez a helyzet milyen lassan változott-változhatott meg, érdemes Ujfalussy Sándor kerületi mérnök 1830-as jelentéséből idézni: „Ugyan azért a földnek természeti nyirkossága, enyvhöz hasonló ragadósága végett az esztendőnek nedves részeiben sokszor üres kocsi is felférne a vontatás.”

A Nagykunságban a hódoltság után teljesen átalakult településszerkezet azt eredményezte, hogy a települések időben távol kerültek egymástól. Az első katonai felmérés mérnökei úgy találták, hogy csak a Kunhegyes–Bánhalma távolság tehető meg másfél óra alatt. A nagykun helységek között Kisújszállásról lehetett két és egy-negyed óra alatt eljutni Túrkevére, egyébként még egymás között is csak három órán felülre becsülték az utazási időt. Madarastól – amely helység közlekedés földrajzi tekintetben központnak minősíthető a tárgyalt időszakban – mind Karcag, mind Kunhegyes négy-négy órányira volt. Ha Karcagról közvetlenül Kunhegyesre tartott az utazó, akkor hat óra alatt odaérhetett. Érdekes módon a katonai mérnökök nem adták meg a Karcag–Kisújszállás közti időt (bizonyára a Kara János mocsarat katonai szempontból használhatatlannak ítélték meg), viszont érdekes, hogy a Karcagról keletre vezető utak időbeni távolságát megadták. Püspökladányra öt óra alatt, Nádudvarra 6 óra alatt lehetett szerintük elérni. Madarásról Nagyiván érintésével Tiszafüredre nyolc óra alatt lehetett elérni.

Kunszentmárton, a Nagykunság déli részének központja bizony egynap-

nyi járóföldre feküdt a többi nagykun településtől. Fekvéséből adódóan természetesen jobb volt a kapcsolata a Tiszazuggal, Túrral és a békési mezővárosokkal, mint akár Túrkevével, ahova mintegy kilenc óra alatt érhetett el az utazó.

Az újjáépülő és újratelepülő Magyarországon a felvilágosult Habsburg-uralkodók és a magyar nemesség előrelátóbb képviselői szívós munkát folytattak a közlekedési feltételek megjavításáért. A megyei szervek is bekapcsolódtak, lassacskán mind a vízügyekben, mind a közlekedésügyben változások kezdődtek. A napóleoni háborúk ugyan megakasztották az egyenletes fejlődést, de a reformidőszak megteremtette a változások adminisztratív alapjait. A magyar postahálózat 1782-ben még nem érte el – kikerülte – mind a Jászságot, mind a Nagykunságot. Mintegy harminc évvel később azonban már létezett a Gyöngyös–Jászberény–Abony és a Cegléd–Abony–Szolnok–Szentmiklós–Karcag–Szoboszló–Debrecen postaút, amelyek már bevonták mindkét területet az országos hálózatba.

Palugyay Imrének az 1854-ben megjelent Országleírásában mindkét Kerület szerepelt. Ami témánk szempontjából érdekes az az a tény, hogy – bár töredékes adatok alapján – akkoriban is hasonló volt a helyzet az utazási időkben mért távolságokat tekintve. Az áttörés csak a vasútvonalak hálózatát fejlesztésével következett be.

Jegyzetek és felhasznált irodalom

Cseh Géza: A Jászkunság és Külső-Szolnokvármegye leírása (1782–85), Szolnok, 1995
Fodor Ferenc: A Jászság életrajza, Budapest, 1942

Elek György: Karcagi csárdák és vendégfogadók a 18–19. században. In: Zounek 33. 10.

Frisnyák Zsuzsanna: A magyarországi közlekedés krónikája. BP. MTA–TTI., 2002

Győrffy István: Alföldi népélet, Budapest 1983. (361–365)

Nemes Gerzson: A Zagyva- és a Tarnavölgy Jászkerületi vízügyeinek krónikája (1279–1786) Szolnok, 1981

Ujfalussy Sándor: Jelentés az utakról,

hidakról és töltésekről. Madaras, 1830

Palugyay Imre: Jász-Kún Kerületek s Külső Szolnok vármegye leírása. Pest, 1854

Veresegyházi Béla helytörténeti kutató